

МИРОНЮК С. А.,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 342.341

МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ТА СЕРВІСНОЇ ФУНКЦІЇ ПОЛІЦІЇ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА ЇХ АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ

У статті досліджено організаційні моделі соціальної та сервісної функції поліції в провідних країнах Західної Європи та вироблені рекомендації для їхньої адаптації у вітчизняну модель побудови оновленої концепції діяльності Національної поліції України.

Ключові слова: функції Національної поліції, публічно-сервісна функція поліції, зарубіжний досвід, форми адаптації зарубіжного досвіду.

В статье исследованы организационные модели социальной и сервисной функции полиции в ведущих странах Западной Европы и выработаны рекомендации для их адаптации в отечественную модель построения обновленной концепции деятельности Национальной полиции Украины.

Ключевые слова: функции Национальной полиции, публично-сервисная функция полиции, зарубежный опыт, формы адаптации зарубежного опыта.

The article examines the organizational models of the social and service functions of the police in the leading countries of Western Europe and elaborates recommendations for their adaptation into the domestic model of building an updated concept of the activities of the National Police of Ukraine.

Key words: functions of the National Police, public service function of the police, foreign experience, forms of adaptation of foreign experience.

Вступ. Слід зазначити, що організаційні моделі соціальної та сервісної функції поліції країн Західної Європи зумовлені історичними, економічними, політичними, географічними та іншими особливостями кожної конкретної країни. В такому разі очевидним є те, що сучасні моделі діяльності поліції істотно залежать від форм державного устрою та пріоритетності (значимості) правоохоронної функції. Загальний ретроспективний аналіз дає змогу виокремити кілька моделей діяльності поліції: перша – централізована, або (континентальна) модель із діяльності поліції, яка є провідною ланкою побудови системи Міністерства внутрішніх справ як відомства, яке забезпечує в державі публічне адміністрування в секторі внутрішньої публічної безпеки та правопорядку з чітко сформованою вертикаллю адміністрування; друга – децентралізована модель, для якої характерна особливість – відсутність єдиного загальнонаціонального органу, множинність поліцейських сил загальнодержавного, регіонального та місцевого рівнів, переважне зосередження важелів управління поліцейськими силами в руках обласних (регіональних) органів державної влади та органів місцевого самоврядування, яка передбачає значну роль муніципальних органів влади в управлінні поліцією; третя – комбінована (напівцентралізована) модель, особливістю якої є: наявність загальнонаціонального органу (міністерства), відповідального за забезпечення внутрішньої

публічної безпеки, координація діяльності розрізнених поліцейських служб; співіснування державних поліцейських служб загальнонаціонального (федерального) та регіонального (рівня штату, землі), а також державної та муніципальної поліції з пріоритетністю розвитку державної поліції [1, с. 148].

Варто зазначити, що для більшості країн Західної Європи властива централізована модель діяльності поліції. Своєю чергою, М.Ф. Криштанович, досліджуючи європейський досвід державного управління органами поліції, виділяє два види (форми) централізованої моделі діяльності поліції, до першої він зараховує держави, які забезпечують свою внутрішню безпеку тільки силами цивільної поліції: Швеція, Данія, Норвегія, Ірландія, Фінляндія, для яких характерним є невисокий рівень злочинності, відсутність серйозних політичних і соціальних конфліктів, тому вони не потребують спеціальних поліцейських формувань Збройних сил; до другого (основного) виду централізованої моделі належать держави з постійним використанням спеціальних поліцейських формувань – жандармерії: Франція, Іспанія, Італія, Португалія, Бельгія, Голландія, Люксембург, для них властива не тільки жорстка централізація діяльності правоохоронних органів, але й традиційне використання національної поліції та жандармерії [2, с. 314]. Таким чином, з урахуванням вищезазначеного актуальним дослідницьким завданням є визначення загальноєвропейських стандартів формування та реалізації моделей соціальної та сервісної функції поліції та можливості їх адаптації у сучасну вітчизняну модель формування концепції обслуговуючої діяльності поліції України.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження організаційних моделей соціальної та сервісної функції поліції в провідних країнах Західної Європи, які за межами території, кількістю жителів, формою територіального устрою та побудовою системи органів публічної влади схожі з Україною, та вироблення рекомендацій для їх адаптації у вітчизняну модель побудови оновленої концепції діяльності Національної поліції України.

Результати дослідження. Як було зазначено вище, в проведенні аналітичного дослідження ми будемо покладатися на метод порівняльно-правового дослідження, в основу якого буде покладено аналіз досвіду побудови структурної організації та форм діяльності поліції провідних країн Західної Європи щодо надання сервісних та соціальних послуг у сфері дотримання прав і свобод громадян та забезпечення публічної безпеки в окремо взятій державі та її регіонах.

Досвід Франції. Так, поліцейські функції у Франції виконують дві служби – Національна поліція Франції і Національна Жандармерія Франції. Поліція здійснює свої функції переважно в міській місцевості, а в сільській місцевості правоохоронні функції виконує переважно жандармерія. Розбудова сучасної структури поліцейської системи Франції характеризується шляхом своєрідної централізації, коли безпосереднє керівництво поліцейською діяльністю здійснюється в межах особливих ланок міністерства – департаментів або дирекцій, яким безпосередньо підпорядковуються і всі галузеві служби. Соціальна та сервісна функції поліції Франції покладені на Центральний директорат публічної безпеки, який займається патрулюванням, реагуванням на виклики, розслідуванням незначних злочинів, його чисельність становить приблизно 80% від чисельності всієї поліції, Центральний директорат прикордонної поліції, який разом із Генеральним податково-митним директоратом Міністерства бюджету Франції займається охороною кордону та боротьбою з нелегальною імміграцією, Центральний директорат підрозділів безпеки республіки, який складається з антипротестної поліції, дорожньої поліції та служби гірничого порятунку [3, с. 112; 4]. Крім цього Франція має досить розвинену систему муніципальної поліції (поліції місцевого самоврядування), яка повністю утримується коштом місцевих бюджетів, займається охороною громадського порядку в містах та інших населених пунктах, тісно співпрацює з Національною поліцією [5, с. 456]. До системи муніципальної поліції входять: 1) поліція руху (для цієї поліції, котра забезпечує безпеку й безперервність дорожнього руху, встановлюється компетенція залежно від категорії і територіального розташування доріг); 2) поліція видовищ (забезпечує безпеку громадян і правопорядок під час проведення видовищних заходів – концертів, виставок, конкурсів, шоу тощо); 3) поліція споруд, що перебувають під загрозою

руйнування (її основним завданням є втручання з метою попередження небезпеки, якщо споруда, котра перебуває під загрозою руйнування, розташована поблизу дороги або площі й загрожує перехожим та особам, які перебувають у самій споруді); 4) поліція попередження пожеж [6]. Варто зауважити, що згідно з законодавством поліція Франції поділяється на два види: судову та адміністративну. До завдань судової поліції, які визначені в Кримінально-процесуальному кодексі Франції, належать фіксація кримінальних правопорушень, оформлення матеріалів кримінальних справ та передача їх на розгляд суду (під кримінальними тут треба розуміти і справи про адміністративні правопорушення, адже окремого закону про адміністративні правопорушення, на кшталт Кодексу України про адміністративні правопорушення, у Франції не існує, адміністративні правопорушення є різновидом кримінальних правопорушень і їх розгляд здійснюють виключно суди). Як правильно зазначає О.С. Юнін, адміністративно-процесуальна діяльність поліції Франції відрізняється від аналогічної діяльності поліції України, адже поліція Франції не має права притягувати громадян до адміністративної відповідальності за винятком дрібних порушень правил дорожнього руху (порушення правил дорожнього руху пішоходами, недотримання правил проїзду перехресть, якщо це не створило аварійної обстановки та ін.), діяльність поліції завершується складенням матеріалів справ та направленням їх на розгляд поліцейських судів (трибуналів), що, своєю чергою, надає поліцейським більше часу займатись превентивною (профілактичною) діяльністю [7, с. 146]. Таким чином, найбільшими поліцейськими повноваженнями наділені підрозділи адміністративної поліції, які виконують превентивну функцію, в межах якої надаються соціальні та сервісні послуги, зокрема інформування громадян про заходи безпеки в громадських місцях, надання громадянам консультацій правоохоронного спрямування; регулювання дорожнього руху, надання допомоги водіям у разі ускладнення руху транспортним засобом, надання допомоги пішоходам, розміщення інформаційних табло, поліцейських обмежувальних стрічок та інших наочних засобів попередження про обмеження доступу (проїзду) громадян окремими дорогами, пішохідними зонами, проведення правовиховних занять із підлітками, профілактичних занять із потенційними порушниками або рецидивними порушниками правопорядку, надання первинної домедичної допомоги громадянам, вжиття заходів щодо збереження їх майна, в тому числі від посягання у разі стихійних лих, техногенних катастроф та ін.

Варто зазначити, що централізована модель соціальної та сервісної функції поліції тривалий час зберігалась у багатьох постсоціалістичних державах Центральної та Східної Європи, властивою вона є сучасному етапу розвитку поліцейських структур України. Часткова децентралізація поліцейської діяльності здійснена в таких країнах, як Болгарія, Чехія, Румунія. Низьким рівнем децентралізації характеризується діяльність поліцейських органів в Угорщині та Польщі.

Закон Республіки Польща про поліцію від 6 квітня 1990 р. (ст. 4 Розділу 2) визначає, що поліція Польщі складається з таких видів служб: кримінальної, превентивної, а також допоміжної для діяльності поліції в організаційному, логістичному та технічному плані. У структурі поліції функціонує також судова поліція, повноваження та засади організації якої визначаються Міністром внутрішніх справ і адміністрації за погодженням із Міністром юстиції [8]. В поліції Польщі найбільшими повноваженнями наділені підрозділи поліції загальної та спеціальної превенції, які виконують превентивну функцію, в межах якої надаються соціальні та сервісні послуги, зокрема інформування громадян про сили та засоби поліції, які залучені до охорони публічного порядку в окремій місцевості, інформування про заходи, які має здійснювати поліція в окремій місцевості, та види заходів безпеки, які будуть вжиті в громадських місцях, надання громадянам консультацій правоохоронного спрямування, надання допомоги водіям у разі ускладнення руху транспортним засобом магістралями, розміщення інформаційних табло про здійснення соціальної діяльності поліції або про обмежувальні заходи, здійснювані поліцією з метою забезпечення публічного порядку, вжиття заходів щодо збереження їх майна, в тому числі від посягання у разі стихійних лих, техногенних катастроф та ін. Значними є досягнення поліції Польщі щодо надання

сервісних інформаційних послуг іншим правоохоронним органам, зокрема запровадження однієї із сучасних у світі автоматизованих систем дактилоскопічної інформації, сутність якої полягає в можливості автоматичного кодування окремих видів слідів, наприклад, пальців рук, отриманих на місці пригоди, та негайної їх перевірки на ідентичність із відбитками пальців мільйонів людей, які зосереджені в комп'ютерній базі. Також із 2000 р. у Польщі утворено Національну базу ДНК, створено 13 поліцейських лабораторій із проведення генетичних експертних досліджень для органів досудового розслідування та правосуддя. Також варто зазначити здобутки поліції Польщі щодо реалізації соціальної функції, спрямованої на проведення правовиховних занять із підлітками, профілактичних занять із потенційними порушниками або рецидивними порушниками правопорядку. Так, польська поліція нещодавно активно підключилася до Міжнародної програми зменшення безпеки у школах, де разом з органами місцевого самоврядування та адміністрацією шкіл і представниками громадськості проводить цілеспрямовану профілактичну роботу [9, с. 28]. Окремим напрямом реформування правоохоронних органів у Польщі був запуск низки програм та проєктів, метою яких було розширення контактів поліції з місцевими органами влади, підприємцями та інститутами громадянського суспільства. Прикладом таких дій була акція «відкритий відділок», який у конкретний час могли відвідувати громадяни, або проєкт «Познайомся зі своїм поліцейським», у рамках якого ЗМІ публікувало інформацію про співробітників поліції на цій території з фотографіями. Також поліцейські проводили регулярні зустрічі в школах. Такі акції мали на меті отримати інформацію про правоохоронців та полегшити до них доступ. Безумовно, це були фактори, що збільшували рівень прозорості в їхній діяльності, оскільки поліцейські фактично ставали публічними особами. Звичайно, дані про окремих співробітників (карного розшуку, спецпідрозділів тощо) не розголошувались із міркувань безпеки [10].

Комбінована (інтегрована) модель соціальної та сервісної функції поліції характерна для Великобританії, ФРН, Нідерландів, де поєднуються ознаки двох вищезгаданих моделей. За приклад можна взяти модель побудови та діяльності поліції Великобританії, де поліцейська система ґрунтується на поєднанні повноважень держави й органів місцевого самоврядування у сфері правопорядку. Систему підрозділів поліції в Англії та Уельсі утворюють незалежні формування провінційних сил поліції, столична поліція (складовою частиною її є Новий Скотланд-Ярд), самостійна поліція лондонського Сіті, у Шотландії – об'єднання поліцейських загонів та окремі підрозділи поліції міст. Нині у Великобританії функціонують 50 поліцейських формацій (43 – в Англії, 6 – у Шотландії, 1 – у Північній Ірландії), які мають місцевий характер та обмежену територіальну юрисдикцію. Також систему управління охороною правопорядку доповнюють незалежні спеціальні поліцейські організації (транспортна поліція, поліція відомства з питань атомної енергетики, військова поліція) [11, с. 74]. Попри те, що поліцію Великої Британії можна назвати основним суб'єктом запобігання злочинності, вона здійснює не лише репресивну функцію, пов'язану із затриманням злочинців, розкриттям злочинів, а й реалізує соціально-обслуговуючі та інформаційні напрями роботи, спрямовані на підвищення у громадськості довіри до правоохоронних органів та розширення участі першої у діяльності із запобігання злочинам. Означене вимагає постійного удосконалення роботи поліції, спрямованої на взаємодію з громадськістю, що досягається завдяки її реформуванню. Як правильно зазначає М.Г. Колодяжний, метою сучасної реформи поліції Великої Британії є послідовні й всеохоплюючі зміни як у місцевому, так і національному масштабі, скорочення рівня злочинності, підвищення професіоналізму поліцейських, зниження бюрократичних перепон у доступі британських підданих до поліцейських послуг [12, с. 322]. Варто визнати, що сучасні основоположні доктрини діяльності поліції Великої Британії, спрямованої на надання сервісних та соціальних послуг, були закладені під час діяльності сьогоднішнього Прем'єр-Міністра, а 2012–2013 рр. – Міністра внутрішніх справ Т. Мей. Так, починаючи з 2012–2013 рр. поліція Великої Британії міняє вектор із поліції покарання на поліцію запобігання, що визначається відходом від централізованого управління поліцією до децентралізації управління поліцейською системою, суттєвим скорочен-

ням бюрократичної звітності органів поліції, особливо за показниками виявлених злочинів та підпорядкування їх роботи місцевими громадами, розширення соціально-обслуговуючої і допоміжної функції поліцейських. Елементами вказаної управлінської доктрини є: активне залучення громадськості до охорони громадського порядку; запровадження практики виборності поліцейських посад у місцевій громаді; підзвітність органів поліції місцевим мешканцям; інформування підданих про рівень криміногенності за місцем проживання; надання з боку органів державної влади і поліції грантів на фінансову підтримку найбільш активних громадських організацій, що задіяні у справі запобігання злочинності; стимулювання державою роботодавців і бізнесменів із метою активізації їх працівників у громадських справах і розширення лав добровольців у сфері профілактики злочинності; створення Форуму інновацій щодо запобігання злочинності, в якому задіяні наукові кола, бізнес-структури та громадські організації, діяльність учасників якого спрямована на удосконалення стратегій скорочення злочинності; удосконалення програми громадського безпечного партнерства (CSPs), що включає розвиток нових можливостей скоординованої роботи органів державної влади, поліції і громадськості в запобіганні злочинності та зменшенні витрат на це [13]. У Великій Британії нині діє низка державних програм, спрямованих на підтримку дій поліції та взаємодію громади та поліції, а також розширення сервісних та соціальних функцій поліції. Так, запроваджена ще в 1988 р. державна програма «Переймаючись злочинністю» (Crime Concern) охоплює такі напрями роботи, як допомога жертвам злочинів, патрулювання добровольців у громадських місцях, організація сусідського спостереження у житлових кварталах та сповіщення поліції про підозрілих осіб та інформацію щодо вірогідного правопорушення, взаємодію приватних суб'єктів із поліцією через ініціативне (а не за рішенням суду) надання інформації поліції, зафіксованої камерами відеонагляду приватних суб'єктів (громадян, підприємств, ін.), поліпшення відеоспостереження та освітлення на вулицях тощо [14, с. 143]. Одним із нововведень, своєрідним «ноу-хау» у сфері запобігання злочинності та підвищення кримінологічної поінформованості британців про злочинність та реалізації сервісної функції поліції є запровадження чи не першого у світі електронного сервісу під назвою «Карта злочинності», сутність якого полягає у можливості для будь-якого користувача мережі Інтернет оцінити рівень криміногенності у будь-якій частині столиці Великої Британії. Зокрема, сервіс дає змогу: визначити рівень та динаміку злочинності у певній частині Лондона; виявити найбільш поширені злочини чи делікти відповідного району; порівняти показники злочинності теперішнього часу із попередніми періодами; отримати інформацію про працівників поліції, які обслуговують відповідний район (прізвище, ім'я, посада, звання, фото, контактні телефони, години прийому тощо). Різні райони Лондона на цій карті мають власний колір (від блакитного до червоного), що свідчить про відповідний рівень криміногенності у британській столиці. Про популярність такого сервісу свідчить те, що такою послугою у 2012 р. скористались більше 500 громадян. Варто цілком погодитись із позицією М.Г. Колоджного стосовно того, що «карта злочинності» завдяки розширенню уявлень людей про рівень злочинності в районі їх проживання чи роботи сприяє зменшенню віктимізації населення, скороченню витрат на злочинність. Однією з головних її переваг є соціальна спрямованість цього сервісу, завдяки якому підвищується довіра до поліції та всієї системи органів влади [12, с. 320].

Дуже цікавою програмою запобігання та протидії злочинності, яка була запроваджена ще 10 років тому у Великій Британії є програма «Безпечний Лондон», внаслідок реалізації якої було запроваджено технологію «Всеосяжне око», яка передбачає розміщення по всьому мегаполісу більше 20 000 високоточних камер відеоспостереження, які здатні розпізнавати риси обличчя людей, їхню ходу, наявність у них аксесуарів (телефонів, годинників, прикрас та ін.), номерні знаки транспортних засобів їх інші ідентифікаційні характеристики (дефекти, вм'ятини, навіть подряпини); при цьому інформація з цих камер постійно надходить до моніторингового центру, який є технічним відділом поліції. Інформація, яка надходить від камер обробляється за понад 200 ідентифікаторами, при цьому технічну підтримку системи забезпечують ІТ-фахівці, а кваліфікаційну оцінку оперативної обстановки та

конкретної вірогідно потенційної ситуації, пов'язаної із вчиненням правопорушення, оцінюють фахові поліцейські, які мають значний досвід протидії злочинності, саме вони дають оцінку ситуації, що склалася, та дають вказівку операторам щодо виклику груп швидкого реагування поліції, які прибувають на місце виклику не пізніше ніж за 2–3 хвилини. Таким чином забезпечується оперативне реагування поліції на будь-яку подію, а в громадян є впевненість в особистій безпеці та надійності роботи поліції. Нині таку технологію використовують провідні країни світу (Німеччина, Бельгія, Франція, США, Японія, Китай), найбільш осучасненою є найбільша система відеонагляду в світі – китайська CCTV, до якої підключено 170 млн камер.

Варто зауважити, що починаючи з 2015 р. така технологія запроваджується в Україні під назвою «Безпечне місто». Вперше систему відеоспостереження за публічними місцями було встановлено у столиці України – м. Києві, де понад 4 000 камер підключені до Центру єдиної міської системи відеонагляду (офіційна назва – комунальне підприємство «Інформатика»). Таким чином, понад 4 000 камер у режимі 24/7 здійснюють спостереження за вулицями, дорогами та мостами столиці. Варто зауважити, що організацію роботи та фінансування цього центру забезпечує Київська міська державна адміністрація, але одним з основних суб'єктів, який підключений до мережі і є її аналітичним центром, є Національна поліція [15]. Система відеонагляду, ініційована керівництвом Національної поліції у рамках програми «Безпечне місто», була в 2017 р. запроваджена у м. Маріуполь Донецької області, де було запущено унікальну систему безпеки – Єдиний аналітичний сервісний центр (UASC). Маріуполь був взятий у так зване «кільце безпеки». На всіх блокпостах міста встановлені камери інтелектуального відеоспостереження, які в режимі онлайн передають інформацію до UASC [16]. Таким чином, завдяки камерам у 2017 р. у всій Донецькій області знайшли та повернули власникам близько 200 викрадених автівок, крім того, час приїзду нарядів поліції на місце правопорушення скоротився з 15 до 2–3 хвилин [17]. Системи відеонагляду як спільний сервісний програмний продукт поліції та місцевих органів влади запроваджується і в інших великих містах України. Так, у 2017 р. в Одесі на вулицях міста було встановлено 412 камер відеонагляду [18]. Нині потужні проекти встановлення системи відеонагляду запроваджуються в таких містах, як Дніпро, Харків, Львів.

Висновки. Здійснивши порівняльно-правовий аналіз інноваційних технологій надання сервісних послуг поліцією Західної Європи, резюмуємо, що найбільшим результатом таких інновацій є реалізація програм запровадження нових сервісів надання правоохоронних послуг громадянам: інформування про стан злочинності та презентація заходів, спрямованих на зниження її рівня; публічні виступи поліцейських у ЗМІ та зібранні громад із пропозиціями покращення правоохоронної захищеності громадян; реагування не лише на скарги громадян, а також на висловлені ними пропозиції щодо удосконалення діяльності поліції; вжиття технічних заходів та розробка нових технологій виявлення протиправної поведінки осіб, їхня фіксація та використання як беззаперечних доказів їх протиправної поведінки; доступ громадян до діяльності поліції у формі надання допомоги поліції у патрулюванні, участь громадян в оцінці результатів діяльності поліції; надання інформаційних послуг у сфері з поліцейською діяльністю (щодо виховання молоді, отримання дозволу на зберігання і користування зброєю, спеціальних засобів самозахисту громадян, отримання базових юридичних консультацій та ін.).

Список використаних джерел:

1. Проневич О.С. Моделі управління поліцією: аналіз зарубіжного досвіду. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності* : збірник наук. праць. 2009. № 1. С. 145–167.
2. Криштанович М.Ф. Європейський досвід державного управління органами поліції та можливості його використання в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. № 1(47). С. 312–316.
3. Організація діяльності поліції зарубіжних країн : навчальний посібник / В.О. Зарасило, В.О. Басс, І.Р. Курилін, С.І. Братков. Київ : Акад. управління МВС, 2007. 250 с.

4. Національна поліція Франції. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Національна_поліція_Франції.
5. Адміністративне право зарубіжних країн. Курс лекцій / Кузьменко О.В. Вид-во «Юрінком-Інтер». 2014. 528 с.
6. Давидова А.А. Міжнародний досвід організації та діяльності правоохоронних органів (на прикладі Франції). *Науково-практична Інтернет-конференція*, 15.12.2011. Секція № 6. URL: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=175%3A2011-12-15-13-31-19&catid=34%3A-6&Itemid=42&lang=en (дата звернення 14.03.2019 р.).
7. Юнін О.С. Особливості адміністративної діяльності поліції Великобританії та Франції. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. Серія : Право та державне управління. 2013. № 1. С. 143–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VAPSV_pdu_2013_1_26.
8. Закон Республіки Польща про поліцію від 6 квітня 1990 р. URL: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/Poland.pdf> (дата звернення 14.03.2019 р.).
9. Підюков П.П., Амонс І.О., Камінська О.В. Структура, система та компетенція поліції Польщі в контексті реформування системи МВС України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2012. № 2. С. 23–29.
10. Матерняк Д. Як Польща з міліції зробила поліцію. *Главком*. 2016. 17 Травня. URL: <https://glavcom.ua/publications/yak-polshcha-z-miliciji-zrobila-policiyu-351518>.
11. Мартиненко О.А. Стан дотримання законності у діяльності британської поліції. *Вісник нац. ун-ту внутр. справ*. 2004. № 26. С. 70–75.
12. Колодяжний М.Г. Досвід Великої Британії у використанні громадськості щодо запобігання злочинності. *Форум права*. 2013. № 3. С. 317–323. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2013_3_53.pdf.
13. A New Approach to Fighting crime. London : Home Office, 2012. 12 p.
14. Public-Private Partnerships and Community Safety: Guide to Action. Montreal : International Centre for the Prevention of Crime, 2011. 156 p. 145.
15. Брикова А., Павленко О. Непомітне «Всевидяче око» Києва: як працює цілодобовий відеонагляд столиці. URL: <https://www.5.ua/kyiv/neromitne-vsevydiache-oko-kyieva-ia-pratsiue-tsilodobovyi-videonahliad-stolytsi-157916.html> (дата звернення 14.03.2019 р.).
16. Повна безпека: на блокпостах прифронтового мариуполя поліція Донеччини встановила додатковий «відеонагляд». URL: <http://police.dn.ua/news/view/povna-bezpeka-na-blokpostah-prifrontovogo-mariupolya-politsiya-donechchini-vstanovila-dodatkovij-videonaglyad> (дата звернення 14.03.2019 р.).
17. Бондаренко Д. Розумне місто – безпечне місто: що знають про нас smart-відеокамери? URL: <https://hromadske.ua/posts/rozumni-videokamery> (дата звернення 14.03.2019 р.).
18. Найденко Т. Кто следит за одесситами? *Город*. 2018. URL: <http://odessa-life.od.ua/article/9024-Sistema-videonablyudeniya-Bezopasnyu-gorod-kak-eto-rabotaet> (дата звернення 14.03.2019 р.).

